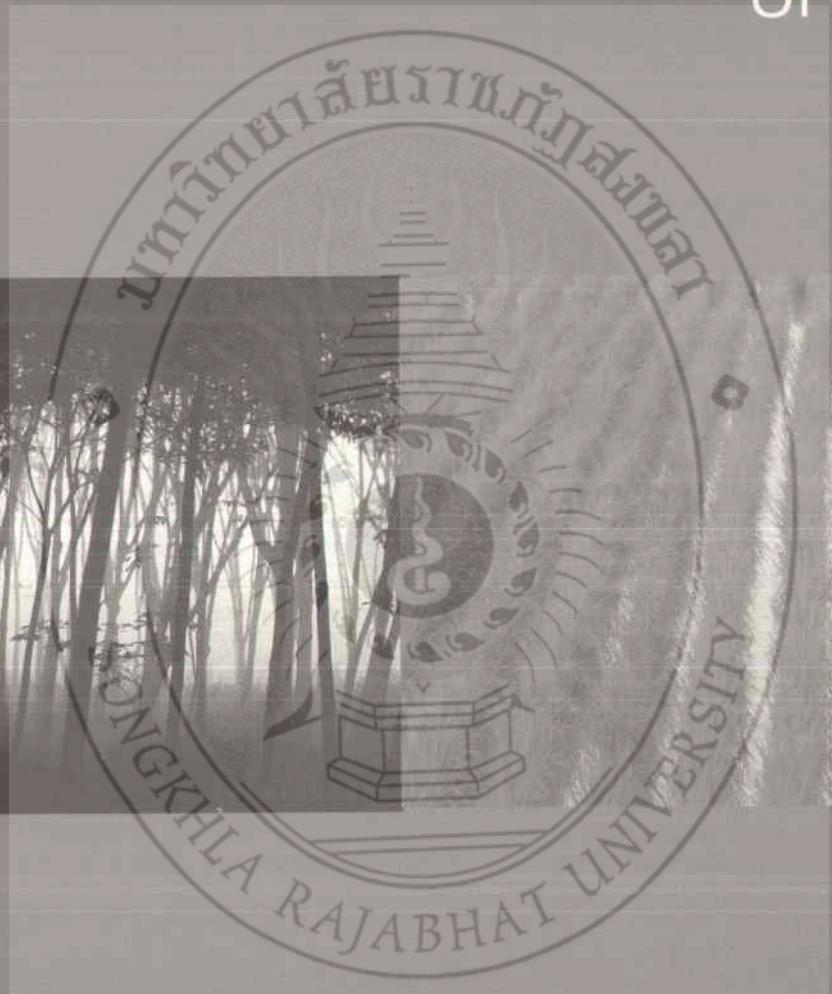

หน้า 1

หน้า

การวิจัยเรื่องเศรษฐกิจท้องถิ่นคุณน้ำทalesabangxala โดยเลือกศึกษาเฉพาะข้าวและยางพารา ในรอบ 100 ปี เนื่องจากข้าวและยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของคุณน้ำทalesabangxala มาเป็นเวลา นาน และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับข้าวและยางพารา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต หรือการค้าแบบผู้ขาย ล้วนส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของคนในคุณน้ำทalesabangxala ในระดับกว้าง ดังนั้นการวิจัยเรื่องนี้จึงเกิดประโยชน์แก่คนใน ท้องถิ่น และประเทศไทยในการพัฒนาคุณน้ำทalesabangxala อย่างถูกต้องและเหมาะสมในอนาคต

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

คุณน้ำทalesabangxala ครอบคลุมพื้นที่บริเวณ 3 จังหวัด คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา (ยกเว้น อำเภอเทпа อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอจันจะ และอำเภอหาดใหญ่) และอำเภอหัวไทร อำเภอขอวัด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบริเวณที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นระยะเวลายาวนาน มีทรัพยากร ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศเหมาะสมในการประกอบอาชีพทางการเกษตร มีการปลูกพืชหลากหลาย แต่ที่สำคัญที่สุด คือ ข้าวและยางพารา

เศรษฐกิจดั้งเดิมของไทยรวมทั้งภาคใต้และคุณน้ำทalesabangxala เป็นไปตามระบบศักดินา คือ ราษฎรไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีเพียงสิทธิ์จับจองที่ดินทำกินเท่านั้น กษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดินและ ทรัพยากรทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นเมื่อราษฎรทำมาหากินในที่ดินที่ได้รับมอบจากกษัตริย์ จึงต้อง ตอบแทนในรูปของส่วยแรงงานหรือส่วยสิ่งของตามระบบไพร ราษฎรจึงไม่สามารถสะสมทุนหรือมีเวลา ว่างเพียงพอที่จะประกอบอาชีพอื่นๆ ได้อย่างถาวรส

สภาพเข่นนี้ทำให้ชุมชนต่างๆ ผลิตเพื่อการบริโภคเป็นสำคัญ โดยต้องทำการผลิตหลายอย่าง เพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ตั้งแต่การทำนา ทำไร่ ทำสวน เครื่องจักสาน ห่อผ้า หานองป่า เลี้ยงสัตว์ และปลูกผัก กล่าวได้ว่า เศรษฐกิจในระยะนี้เป็นลักษณะพอยังชีพและมีการขุดร่องแบบศักดินาทั้งจาก รัฐบาลกลาง ราชการส่วนท้องถิ่น และเจ้าภาษีนายกอร ลักษณะเข่นนี้ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในบริเวณ คุณน้ำทalesabangxala

หลังจากที่ประเทศไทยเปิดประเทศตามสัญญาเบอร์วิง เมื่อปี พ.ศ. 2398 ระบบเศรษฐกิจของ ไทยก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบพอยังชีพในระบบศักดินาดั้งเดิม ไปสู่ระบบการผลิตเพื่อขาย ใน ระยะนี้การผลิตข้าวมีเป้าหมายเพื่อขายเป็นสำคัญ โดยส่วนใหญ่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในที่ราบภาคกลาง ของประเทศไทย

336. 1131

7 349

2552

157 b91
157B92

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกอ.)

ในส่วนของภาคใต้ โดยเฉพาะลุ่มน้ำท่าศาลา มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก การเปลี่ยนแปลงมีขึ้นครั้งแรกในสมัยพระยาสุขุมนัยวินิตเป็นข้าหลวงเทศบาล (พ.ศ. 2439-2449) โดยเริ่มการปลูกข้าวเพื่อขายและปราภูมิชั้นหลังปี พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบยังชื้นเป็นการผลิตเพื่อขายโดยใช้เงินตราเป็นสื่อกลาง สาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลัง เกิดจากข้าวมีราคาสูงขึ้นและมีการสร้างทางรถไฟสายได้ ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้ทางรถไฟตามนโยบายของรัฐบาลที่อนุญาตให้ชาวจีนเคลื่อนย้ายได้อよ่งเชิง คนเหล่านี้ได้มามากทุนทำนาขนาดใหญ่ โดยใช้เครื่องมือทันสมัย ใช้แรงงานคนในพื้นที่ปักดิบเก็บเกี่ยวผลผลิต มีการตั้งโรงสีขันดัดใหญ่เพื่อแปรรูปเป็นข้าวสารส่งขายประเทศใกล้เคียง ระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราทำให้มีการสะสมทุนโดยผู้ค้าคนกลางเชื้อสายจีน อよ่งรักษิตามหลักการปฏิวัติ 2475 ชาวจีนถูกจำกัดการถือครองที่ดินห้ามทำไร่ทำนาขนาดใหญ่ ชาวจีนจึงหันมาทำการค้าขายเป็นหลัก โดยเฉพาะการรับซื้อข้าวเปลือกมาแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อขายอีกด้วยนั่น การจำกัดพื้นที่ทำกินของชาวจีน ทำให้ราชธานีไทยมีโอกาสขยายพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้น เพื่อเร่งผลิตข้าวเพื่อขาย ปัจจัยการผลิต และที่ดินกลายเป็นสิ่งมีค่า เริ่มนีราคานาฬิก ผลผลิตที่ได้ก็ต้องขายผ่านผู้ค้าคนกลางเชื้อสายจีน ซึ่งมักถูกเอารัดเอาเบรียบ ในขณะเดียวกันรัฐบาลเพิ่มจำนวนชนิดของสินค้าที่จะเก็บภาษีมากขึ้น เพื่อนำเงินไปเสริมสร้างรัฐให้มีความเข้มแข็งขึ้น สภาพเช่นนี้ทำให้ราชธานีต้องดันรุนแรงขึ้นเพื่อความอยู่รอด โดยการปลูกพืชชนิดใหม่ที่ทำให้มีรายได้มากขึ้น เช่น ยางพารา ดังนั้นระบบทุนนิยมจึงเริ่มปราภูมิชั้น แล้วเริ่มส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรในบริเวณนี้

ส่วนการปลูกยางพารานั้น ได้มีการนำมาปลูกครั้งแรกที่อำเภอ กันดัง จังหวัดตรังเมื่อปี พ.ศ. 2442 หลังจากนั้นยางพาราก็แพร่หลายไปทั่วภาคใต้ จนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและทำรายได้ให้กับประเทศอย่างมากมาย

การปลูกยางพาราในภาคใต้ก่อนสองครั้งที่ 2 เกิดจากแรงผลักดันด้านราคาของตลาดโลกเป็นสำคัญ ราคากลางๆ และความต้องการที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกในภาคใต้อよ่งต่อเนื่อง ซึ่งในระยะแรกรัฐบาลไม่ให้ความสนใจมากนัก อาจเป็นเพราะพื้นที่การเพาะปลูกยังมีปริมาณน้อยและรายได้จากการเก็บภาษีจากการมีจำนวนไม่มากนัก รัฐบาลเริ่มให้ความสนใจการปลูกยางพารา โดยจัดตั้งแผนกว่างานในทายาทคนตระกูล เมื่อ พ.ศ. 2477 เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น ต่อมาหลังทศวรรษ 2470 ราคายังได้ตอกต่ออย่างรุนแรงและต่อเนื่อง กดดันให้รัฐบาลต้องเข้าเป็นภาคีประเทศผู้ผลิตยางพารา ได้มีการตกลงเรื่องการกำหนดปริมาณการผลิตและการส่งออกยางพาราของแต่ละประเทศสมาชิก เพื่อควบคุมปริมาณการผลิตไม่ให้มากเกินความต้องการของตลาดโลก ทำให้ราคายังมีเสถียรภาพ จึงใจให้ชาวสวนยางพาราหันมาขยายพื้นที่ปลูกยางเพิ่มขึ้นอีก จะเห็นได้ว่าในช่วงปี พ.ศ. 2442-2460 มีการปลูกยางพาราเพียง 1 แสนไร่ พอถึงปี พ.ศ. 2477-2484¹ การขยายพื้นที่การเพาะปลูกยางพารายุค ชะัง ในช่วงปี พ.ศ. 2484-2489 เนื่องจากราคายังคงตั่งสูงขึ้นด้วย จันเป็นผลจากการเกิดสังคมโลกครั้งที่ 2

หลังสิ่งคราบโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะในช่วงเกิดสิ่งคราบภารทีปี พ.ศ. 2493 - 2494 เกิดความต้องการยางพาราเพื่อใช้ในยุคปัจจัยจำนวนนวนมาก ส่งผลให้ราคายางเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2493 ราคายางแผ่นร่มครัวพุงชื่นสูงถึงกิโลกรัมละ 30 บาท² ทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลได้ให้ความสนใจในการเพิ่มผลผลิตยางอย่างจริงจัง มีการจัดตั้งคณะกรรมการสวนยางและศูนย์วิจัยยางเพื่อดูแลการผลิตยาง ตั้งแต่ปัจจุบันต่อการคัดพันธุ์ยาง การปลูก จนกระทั่งการจำหน่าย นอกจากนี้เมื่อ พ.ศ. 2503 ได้จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเพื่อสนับสนุนให้มีการปลูกยางพันธุ์ดีขึ้น ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนทุกวันนี้ และทำให้การผลิตยางกลายเป็นอาชีพหลักของคนภาคใต้ในปัจจุบัน

การปลูกยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มปลูกอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2460 โดยการดำเนินการของชาวจีนอพยพ ซึ่งส่วนมากจะทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ อาศัยทุนที่สะสมจากการประกอบธุรกิจในมาลายา และใช้ประสบการณ์จากการทำสวนยางในมาลายามาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทั้งด้านการผลิตและการจำหน่าย เพราะราคายางพาราค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับพืชเศรษฐกิจอื่นในระยะเวลาเดียวกัน

การที่ยางพารามีราคาค่อนข้างสูง ทำให้ราษฎรที่อยู่ในพื้นที่สูงดามขายป่า ขายเข้า เริ่มให้ความสนใจการปลูกยางมากขึ้น ส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็ก โดยใช้พื้นที่บริเวณที่เคยทำไร่มา ก่อนหรือพื้นที่รกร้างว่างเปล่า การทำสวนยางของชาวสวนยางในระยะแรก ทำไปตามยถากรรม ขาดความรู้ ความชำนาญในการเพาะปลูก ขาดความประณีตในการทำแผ่นยาง ผลผลิตที่ได้จึงมีคุณภาพดี ราคากลับลดลงจึงต่ำกว่าของชาวจีน อย่างไรก็ตามราคายางก็ยังให้ผลตอบแทนเป็นตัวเงินมากกว่าข้าวอย่างน้อย 2 เท่าตัวใน พ.ศ. 2490 ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา

ต้นทศวรรษ 2500 รัฐบาลจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ราษฎรปลูกยางพันธุ์ดีทดแทนยางพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งให้ผลผลิตสูงกว่ามาก ในขณะเดียวกันก็เริ่งให้ความรู้ การเพาะปลูกยาง การแปรรูปยางที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ส่งผลให้พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดีขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าราษฎรหันมาสนใจการทำสวนยางพาราอย่างจริงจังจนกลายเป็นอาชีพหลักและอาชีพสำคัญของคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจนเป็นปัจจุบันนี้

การเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย โดยมีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ มุ่งสร้างหากำไรในรูปของเงินตราตามระบบทุนนิยม ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชุมชนและชาวสวนยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างมากมาย ทำให้สิ่งผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต พลังการผลิตของชุมชนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป โดยมีแนวโน้มจะเป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก

ผู้จัดการศึกษาเศรษฐกิจท้องถิ่nlุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เนพาการผลิตข้าวและยางพาราทั้งที่ในท้องถิ่นนี้มีผู้คนประกอบอาชีพอีกมากมาย เช่น อาชีพประมง ทำสวนผลไม้ ทำเหมืองแร่ เป็นต้น เพราะข้าวและยางพาราเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และมีพัฒนาการที่ยิ่งนานาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านผู้คนหรือชุมชนที่มีอาชีพทำมาหากินและทำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านผู้คนหรือชุมชนที่มีอาชีพทำมาหากินและทำ

สวนยางพารา จะช่วยให้เห็นภาพเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นลุ่มน้ำท่าเสลาบส่งข้าวในรอบ 100 ปี ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- เพื่อศึกษาบทบาทของข้าวและยางพารา ที่มีผลต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนา และชาวสวนยางพาราในท้องถิ่nlุ่มน้ำท่าเสลาบส่งข้าว
- เพื่อศึกษาปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของ การผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตในการผลิตข้าวและยางพารา
- เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงในการด้าข้าวและยางพารา รวมทั้งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกิจการข้าวและยางพาราในลุ่มน้ำท่าเสลาบส่งข้าว
- เพื่อเปิดโอกาสและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบสองทาง โดยประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และทบทวนเรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ของตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของสภาพเงื่อนไขปัจจุบัน และสถานการณ์เกี่ยวกับข้าวและยางพาราที่พัฒนาสั่งสม มาจากอดีตถึงปัจจุบัน

คำนำการวิจัย

นับแต่ปีพุทธศักราช 2500 เป็นต้นมา โครงสร้างทางเศรษฐกิจในเขตลุ่มน้ำท่าเสลาบส่งข้าวได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขายอย่างขั้นเดียว โดยเฉพาะการผลิตข้าวและยางพารา มีเป้าหมายการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศไทยและตลาดโลก นั่นแสดงให้เห็นว่าตามระบบทุนนิยมอย่างเด่นชัด ลักษณะดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนาและชาวสวนยางพาราในท้องถิ่นอย่างมากมาย ดังนั้นเพื่อให้การวิจัยบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้จึงได้กำหนดคำถามการวิจัยดังนี้

- สภาพเศรษฐกิจลุ่มน้ำท่าเสลาบส่งข้าว ก่อนมีการผลิตข้าวเพื่อขาย นิสัยคนอย่างไร วิธีการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนอย่างไร สามารถผลิตข้าวได้อย่างไร ความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นอย่างไร ทั้งระดับชุมชนด้วยกันเองและกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ**
- สภาพเศรษฐกิจของชาวนา ชาวสวนยางพารา หลังการผลิตเพื่อขายเป็นอย่างไร การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและระบบการตลาด การเกิดพ่อค้าและนายทุนส่งผลกระทบต่อพวกรเขามากน้อยเพียงใด แรงงานและระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ชาวนา-ชาวสวนยางพารา มีวิถีการจัดการดูแลและจัดการกับผลกระทบจากภัยน้ำท่วมอย่างไร**
- สภาพความเป็นอยู่ของชาวนา ชาวสวนยางพารา หลังจากเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เกษตรสูญเสียอะไร มีวิถีการแก้ไขอย่างไร จึงจะสามารถดำรงอยู่ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้**

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย ครอบคลุมพื้นที่ศึกษา และด้านเนื้อหา ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา ครอบคลุมพื้นที่ปลูกข้าวและยางพาราบริเวณลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลาในเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา (ยกเว้นอำเภอทวี อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอเทพา และอำเภอจะนะ) โดยเลือกชุมชนที่มีอาชีพทำนา ทำสวนยางพาราที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

2. ด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเศรษฐกิจของชานาและชาวสวนยางพารา ตลอดจนพัฒนาการผลิตข้าวและยางพาราในรอบ 100 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2439-2539 ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต ทั้งด้านปัจจัยการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต การค้าขาย ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนชานาและชาวสวนยางพารา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิเคราะห์ตามระเบียบวิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร

ศึกษาเอกสารและงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับข้าวและยางพาราลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลา ในรอบ 100 ปี ที่ผ่านมา ทั้งที่เป็นเอกสารรั้นดันและเอกสารรั้นรอง โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลสำคัญของส่วนราชการต่างๆ เช่น กองhardtหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ กองการยาง กรมวิชาการเกษตร ศูนย์วิจัยข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมเศรษฐกิจกระทรวงพาณิชย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศูนย์วิจัยการยางหาดใหญ่ ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง

1.2 หอสมุดสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ เช่น หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฯลฯ

2. การสังภาษณ์

สัมภาษณ์เรื่องราวด้วยที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวและยางพารา รวมทั้งวิถีชีวิต ปัจจุบัน ต่างๆ ตลอดจนแนวทางแก้ไขของชุมชนลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลาที่ได้รับผลกระทบจากการข้าวและ

ยางพารา เพื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ก็จะส่วนใหญ่ยังไม่ได้ทำการศึกษาอย่างจริงจัง โดยจะกำหนดกลุ่มของบุคคลที่จะไปสัมภาษณ์ตามตัวแปรหลักที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มพ่อค้า นายทุนและข้าราชการ เป็นต้น

นอกจากนี้ได้จัดให้มีการเสวนาถ้วนและจัดประชุมเวทีชาวบ้านของชาวนา ชาวสวนยางพารา ขันหล่ายครั้ง เพื่อตรวจสอบความต้องของข้อมูล และเปิดโอกาสให้คุณในท้องถิ่นได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมกันวิเคราะห์ และหาแนวทางแก้ปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของคน

3. การสังเกตโดยตรง

การสังเกตโดยตรง เกี่ยวกับพื้นที่ สิ่งของ และพฤติกรรมต่างๆ และเข้าไปมีส่วนร่วม เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นบางครั้ง เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อทบทวนที่จะได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุดและศึกษาสภาพการณ์ต่างๆ เพื่อนำมาตรวจสอบข้อมูล และเพิ่มเติมเรื่องราวต่างๆ ให้สมบูรณ์ถูกต้องมากที่สุด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและระดมความคิดเห็น นำวิเคราะห์ร่วมกันตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อแยกแยะสาเหตุของเหตุการณ์ ตลอดจนเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต และหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสาเหตุและเหตุการณ์นั้น หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลนั้นสุดท้ายแล้ว จะนำเสนอรายงานผลในลักษณะพร้อมน้ำใจเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการผลิตข้าวและยางพาราในลุ่มน้ำท่าเส็บสูงคล้า มีการศึกษามากมายทั้งที่เป็นบทความ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ทั้งงานที่เกี่ยวข้องกับภาคใต้และงานวิจัยที่ศึกษาบริเวณลุ่มน้ำท่าเส็บสูงคล้าโดยเฉพาะ ซึ่งจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

1. พลังงานการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องท้าว

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องข้าว ยังไม่มีการศึกษาอย่างกว้างขวางเหมือนการผลิตยางพารา ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนหนึ่งของงานที่เกี่ยวเนื่องกับภาคใต้ที่สำคัญ ได้แก่ งานต่อไปนี้

1.1 งานของ อัตรทิพย์ นาสุภา และพูนศักดิ์ ชานกรประดิษฐ์ เรื่อง เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ผังตะวันออกในอดีต ได้กล่าวว่า หมู่บ้านภาคใต้ผังตะวันออกในอดีตมีการผลิต 3 ลักษณะ คือ ทำนา ทำสวน และทำการประมง งานวิจัยขึ้นนี้ได้เข้าให้เห็นถึงความเป็นอิสระของหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากร สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีภาระลดลงเลี้ยงบุตรหลาน

ผลผลิตด้วยน้ำใจ ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งภายในหมู่บ้านหนึ่งๆ และระหว่างหลายหมู่บ้าน สามารถรวมกันเป็นเครือข่ายในแต่ละท้องที่ ทั้งยังสามารถจัดการกันเองในเครือข่ายได้เป็นอย่างดีด้วยสายใยอันธรมรรค ทำให้ชาวบ้านมีความมั่นคง เต็มแข็ง รู้และระบบทุนนิยมเป็นสถาบันภายนอก ลูกมองว่าเข้ามาดูแลรักษาเบรียบหมู่บ้าน ลักษณะของภาคใต้ที่เด่นที่สุด คือ การแยกเป็น 2 ขั้ว เครือข่ายหมู่บ้านฝ่ายหนึ่ง รู้กับระบบทุนนิยมอีกฝ่ายหนึ่ง³

1.2 งานของส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด เรื่อง ข้าว วิถีการตลาดและการส่งออก ชี้ให้เห็นถึงวิถีการตลาด ขั้นตอนการส่งออก ประวัติกลุ่มผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ บริษัท การส่งออกและมาตรการของรัฐบาลในการแก้ปัญหา⁴

1.3 งานที่เกี่ยวเนื่องกับกลุ่มน้ำทະเลสาบสงขลา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มน้ำทະเลสาบสงขลาและได้กล่าวถึงข้าว เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานั้น กลุ่มที่ 2 เป็นการศึกษาเรื่อง ข้าว ในกลุ่มน้ำทະเลสาบสงขลาโดยตรง

1.3.1 ผลงานกลุ่มแรก ให้ภาพของเศรษฐกิจกลุ่มน้ำทະเลสาบสงขลาอย่างกว้างๆ โดยมีข้าวและยางพารา ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญเกี่ยวข้องมากน้อยตามบริบทของงานแต่ละขั้น ผลงานกลุ่มแรก มีงานที่น่าสนใจดังนี้

(1) ยงยุทธ ชูแวน เรื่อง ลักษณะทางด้านสังคม และเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาบริเวณรอบทะเลสาบสงขลา สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ ก่อตั้ง การปรากฏตัวของชุมชนชาวนาในกลุ่มน้ำทະเลสาบสงขลา ความทุกข์ยากของชาวนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ ระบบไฟรั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ตลอดจนความเสื่อมโทรมของระบบไฟรั้งในกลุ่มน้ำทະเลสาบสงขลา⁵

(2) สงบ สรเมือง เรื่อง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุง พุทธศตวรรษที่ 20-25 ได้กล่าวถึง การดำเนิน恐怖政策 กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของพัทลุง เศรษฐกิจของพัทลุง ในระบบศักดินาไทย การเสื่อมโทรมของเศรษฐกิจแบบศักดินาในพัทลุงกับปัญหาเศรษฐกิจใหม่ๆ โดยกล่าวถึงความทุกข์ยากของชาวนาและชาวสวนยางพาราในจังหวัดพัทลุงภายใต้ระบบศักดินาให้เห็นอย่างชัดเจน⁶

1.3.2 ผลงานกลุ่มที่ 2 เป็นการศึกษาเรื่องข้าวในกลุ่มน้ำทະเลสาบ ซึ่งมีผลการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

(1) สมยศ ทุ่งหัว เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมการทำงานในระบบสังคมเกษตรกรรมในและนอกเขตชลประทาน อําเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง สรุปผลการวิจัยว่า แม้ว่าเกษตรกรในพื้นที่เขตชลประทานยอมรับนวัตกรรมในการทำงานได้ดี แต่ผลิตภัณฑ์ทำงานโดยเฉลี่ยของเกษตรกรยังต่ำกว่าเกษตรกรที่ทำงานน้ำฝนอย่างเดียว แสดงว่าเทคนิคทันสมัยในการทำงานไม่ได้ก่อให้เกิดการเพิ่มผลิตภัณฑ์เกษตรมากนัก แต่การเพิ่มผลิตภัณฑ์เกษตรเกิดขึ้นเนื่องจากโอกาสในการมีทางเลือกการเกษตรอื่นๆ เพิ่มขึ้น เช่น การปลูกยางพาราและทำสวนผักร่วมไปด้วย⁷

(2) ศิริจิต ทุ่งหว้า และคณะ เรื่อง ระบบการทำฟาร์มระบบนาปี การปลูกผัก การทำสวนยางพารา หมู่ที่ 8 ต.บางเหรียง กิ่งอำเภอควบคุมเนียง จังหวัดสกลนคร พบว่า สภาพพื้นฐาน เป็น สภาพทางนิเวศและการไม่มีระบบชลประทานในพื้นที่ เป็นสาเหตุที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการยอมรับเทคนิคและการปฏิบัติที่ได้จากการปฏิวัติเขียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ข้าวพันธุ์สูงเกรวิม⁸

(3) ปัญญา บุญชู เรื่อง การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตการเกษตรของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในหมู่บ้านยากจน อ.รัตภูมิ จ.สกลนคร สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้วิทยาการแผนใหม่ในการทำนาปี ในพื้นที่อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสกลนคร พบว่า เกษตรกรทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมปลูกข้าวพันธุ์สูงเกรวิม แต่อาจเรียกว่า อยู่ในขั้นทดลองปรับใช้นวัตกรรมเท่านั้น⁹

2. ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับยางพารา

ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับยางพารา ในแง่ของภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับภาคใต้ ที่สำคัญ ได้แก่งานดังนี้

2.1 งานของสบ ส่งเมือง เรื่อง วิจัยการเศรษฐกิจภาคใต้ ได้กล่าวถึง การพัฒนาการผลิตยางในภาคใต้ของไทย โดยให้ภาพมุมกว้างเริ่มตั้งแต่การผลิตยาง ในระยะเริ่มแรกของภาคใต้ เป็นการดำเนินการโดยชาวบ้านและชาวจีนพื้นที่แล โดยรัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจและสนับสนุน มากมายนัก แต่หลังจากยางมีราคาสูงขึ้น ความต้องการปริมาณยางจำนวนมาก ทำให้มีการเร่งขยายผลผลิตอย่างเร่งด่วน รัฐบาลจึงหันมาสนใจให้ความนิยมเหลือเกษตรกรทั้งด้านการเงินและวิชาการ ตลอดจนหาตลาดเพื่อการส่งออก ด้วยวิธีการตั้งกล่าวทำให้พื้นที่การเพาะปลูกยางขยายตัวอย่างรวดเร็ว จาก 1 แสนไร่ ในปี พ.ศ. 2442-2460 เป็น 11 ล้านไร่ ในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึง ระบบกลไกของการส่งเสริมด้านวิชาการและการตลาดแล้ว ธุรกิจยางพาราในภาคใต้ยังต้องพึ่งพิงหน่วยงานราชการโดยตลอด¹⁰

2.2 งานของ วิชิต กะกาญจน์ เรื่อง นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2444-2503 มุ่งศึกษานโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการผลิตและการค้ายางพารา ในภาคใต้ของไทย ตั้งแต่เริ่มน้ำเดือนพันธุ์ยางพาราเข้ามาเผยแพร่ให้ประชาชนบุคคล จนถึงรัฐบาล ประกาศใช้พระราชบัญญัติของทุนสนับสนุนให้ทำการทำสวนยางใน พ.ศ. 2503 งานนี้ให้เห็นว่านโยบาย ปรับปรุงการผลิตยางของรัฐบาลไม่บรรลุผลมากนัก เพราะรัฐบาลขาดความพร้อมหลายด้าน โดยเฉพาะ ด้านวิชาการ คือ ขาดการค้นคว้าวิจัย กิจการสวนยางของไทยจึงล้าหลังอยู่มาก สำหรับธุรกิจการค้ายางพารา รัฐบาลปล่อยให้เป็นไปอย่างเสรี กิจการค้ายางจึงตกอยู่ในมือของพ่อค้าชาวจีนเกือบทั้งหมด เพราะคนไทยไม่สนใจค้า ในขณะที่ชาวจีนเข้ามาลงทุนทำธุรกิจค้ายางพาราโดยเฉพาะ¹¹

2.3 งานของ นันดา แก้วสุวรรณ เรื่อง พัฒนาการของ การผลิตและการค้ายางพารา ในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2488-2516 ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีอิทธิพลและเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตและการค้ายางพาราของไทยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น ปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภายใน รวมทั้งปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทย¹²

2.4 งานของ ภาควิชา ทรงประเสริฐ เรื่อง ทุนสิงคโปร์: การผูกขาดตลาดยางพารา และดีบุกไทย งานวิจัยเรื่องนี้ได้ให้ภาพรวมและรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการสร้างการค้าข่างของไทย ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของกลไกการตลาดและกระบวนการผูกขาดการค้าข่างพาราของพ่อค้าอุกฤษัทต์ตลาดภายในและตลาดต่างประเทศ¹³

งานนี้สำคัญเหล่านี้ได้ให้ภาพเกี่ยวกับการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตและการตลาดของยางพาราในภาคใต้ได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ได้เจาะลึกลงไปในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลา สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยางพาราในลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลาที่สำคัญได้แก่ การศึกษาของ สมยศ ทุ่งหว้า และศิริจิต ทุ่งหว้า วิัฒนาการและการปรับเปลี่ยนของระบบสังคมเกษตรกรรมการผลิตยางพาราบริเวณผู้ตั้งตนอกของลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลา งานวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นความแตกต่างของการผลิตยางของไทยกับประเทศไทยมาเชี่ย ก่อรากคือ ในประเทศไทยพัฒนาการปลูกยางพาราเกิดจากครอบครัวขนาดเล็กในชนบทเป็นหลัก และระบบการทำไร่นาโดยทั่วไปมีกิจกรรมเกษตรหลากหลาย อย่าง โดยเฉพาะการทำนาและทำสวนยางพาราประกอบกันไป ในขณะที่การพัฒนาระบบการผลิตยางพาราของประเทศไทยมาเลเซีย โดยมากเกิดจากฟาร์มน้ำดใหญ่ ซึ่งเป็นการลงทุนจากต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่าระบบสังคมเกษตรในการผลิตยางพาราของไทย มีความคล้ายคลึงกันมากกว่าของประเทศไทยมาเลเซีย เมื่อมองในแง่ของการจัดสรรทรัพยากรการผลิตในระดับฟาร์มจะกระตุ้นความต้องการผลิตและการแลกเปลี่ยนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ส่วนความช่วยเหลือของทางราชการเพื่อปรับปรุงการผลิตในการทำสวนยางให้ทันสมัยมากขึ้น โดยการให้ทุนสนับสนุน การทำสวนยาง ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกอยู่กับเกษตรกรรายใหญ่ที่สามารถเพิ่มปัญหาในช่วงที่ยางบางส่วนยังไม่ได้ผลผลิตในระยะของการปลูกทดลอง นอกจากนี้เกษตรกรรายย่อยยังมีปัญหารือเรื่องการผลิตยางไม่ได้คุณภาพ การขาดงานจัดต่อรองในการขยายตัว ถูกเข้าวัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ดังนั้น สมยศ จึงเสนอให้สร้างการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มปรับปรุงคุณภาพพาราแห่งนี้ การขยายตัวและจัดทำปัจจัยการผลิตอย่างจริงจัง วิธีการเหล่านี้จะช่วยพัฒนาการผลิตยางของเกษตรกรได้ในระดับหนึ่ง¹⁴

เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่กล่าวมานี้แล้วนั้น ส่วนใหญ่ให้ภาพรวมการผลิตข้าวและยางพาราของภาคใต้ ส่วนที่ศึกษาลึกลงไปในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลา ก็เป็นการวิจัยในพื้นที่ขนาดเล็กและศึกษาในช่วงระยะเวลาสั้น ไม่สามารถตอบคำถามได้ว่าการผลิตยางพาราและข้าวในรอบ 100 ปี ในเขตลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลามีผลต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างไร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ มีดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของข้าวนา ข้าวสวนยางพารา ตลอดจนพัฒนาการผลิต การค้าข้าวและยางพาราในลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลาในรอบ 100 ปี ขัดเจนขึ้น
2. ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้และภาคภูมิใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้ตระหนักถึงเงื่อนไข สาเหตุ และปัญหาที่พัฒนามานานทำให้ข้าวและยางพารามีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มหรือประชาคมในท้องถิ่น

บันทึกท้ายบท

¹ สงบ ส่งเมือง, “วิัฒนาการเศรษฐกิจภาคใต้,” เศรษฐศาสตร์การเมือง 6, 1-2 (ตุลาคม 2529-มีนาคม 2530), หน้า 60-70.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

³ ฉัตรพิพิญ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ขานิกประดิษฐ์, เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ผ่านอดีต (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, 2540), หน้า 39-117.

⁴ ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด, ข่าววิถีการตลาดและการส่งออก (กรุงเทพฯ: ธนาคารไทยพาณิชย์, 2527), หน้า 1-27.

⁵ ยุทธชัย ชูแวน, “ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาบริเวณรอบทะเลสาบสงขลา สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์,” ใน ยุทธชัย ชูแวน, บรรณาธิการ, โลกของลุ่มทะเลสาบสงขลา รวมบทความว่าด้วยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่nlumทะเลสาบ (พระนคร: นาคร, 2541), หน้า 62-88.

⁶ สงบ ส่งเมือง, “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุง พุทธศตวรรษที่ 20-25,” ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง (พัทลุง: ศูนย์วัดมหาธาตุจังหวัดพัทลุงโรงเรียนสหพัทลุง, 2531), หน้า 155-173.

⁷ สมยศ ทุ่งหว้า, ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมการทำนา ในระบบสังคมเกษตรกรรม ในและนอกเขตชลประทาน อำเภอควบคุม จังหวัดพัทลุง (สงขลา: ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2535), หน้า 30-45.

⁸ ศิริจิต ทุ่งหว้า และคนอื่นๆ, ระบบการทำฟาร์มระบบนาปี การปลูกผัก การทำสวนยางพารา หมู่ที่ 8 ต.บางเหรียง กิ่งอำเภอควบคุม จังหวัดสงขลา 2532 (สงขลา: ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2532), หน้า 1-15.

⁹ ปัญญา พูลบุญ, การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตการเกษตรของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในหมู่บ้านยากจน อ.รัตภูมิ จ.สงขลา (สงขลา: ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2535), หน้า 1-14.

¹⁰ สงบ ส่งเมือง, “วิัฒนาการเศรษฐกิจภาคใต้,” เศรษฐศาสตร์การเมือง, เรื่องเดิม, หน้า 60-83.

¹¹ วิชิต กาฬกัญจน์, นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2444-2503 (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า ง-จ.

¹² นันดา แก้วสุวรรณ, พัฒนาการของการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2488-2516 (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537), หน้า 1-174.

¹³ ภูวดล ทรงประเสริฐ, ทุนสิงคโปร์: การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 5 - 191.

¹⁴ สมยศ ทุ่งหว้า และศิริจิต ทุ่งหว้า, “วิัฒนาการและภาระปรับเปลี่ยนของระบบสังคมเกษตรการผลิตยางพารา บริเวณผ่านด้วยการของลุ่มน้ำท่าทะเลสาบสงขลา,” สารสารสังขลานครินทร์ 1, 1 (ก.ย.-ธ.ค. 2537), หน้า 77-106.